

Forord

Temaet for dette nummer af *Sprogforum* er dannelse – et væsentligt (europæisk) pædagogisk begreb der kan gives mange forskellige betydninger. Fælles for dem alle er at de er positive og handler om nogle ideale fordringer til det enkelte menneskes udvikling som subjekt i verden. Det kan være i forbindelse med uddannelse eller i ‘livets skole’.

Gennem de seneste år har dannelsesbegrebet fået fornyet aktualitet, og det er blevet genstand for livlig diskussion. Hertil kan der nævnes flere grunde; én af dem er at der med kompetencebegrebet, som har domineret læreplanstænkningen gennem årtier, er opstået en tendens til at opsplitte skolens læringsmål i myriader af delkompetencer der prøves hver for sig, og hvor mening og sammenhæng i undervisning og læring fortaber sig. Dannelsesdiskussionen kan høres som en opfordring til at stille spørgsmål om hvad der i dag er skolens og fagenes væsentligste opgaver, og hvordan der kan arbejdes med dem i den daglige undervisning. For sprogfagene er dannelse og kompetencer to lige væsentlige dimensioner af undervisningen, som artiklerne i dette nummer illustrerer på mangfoldige måder.

Dannelsesbegrebet har mange betydningsfacetter i uddannelsesdebatten i dag. Enhver lærer og enhver uddannelsesforsker vil nok have sin egen forståelse af begrebet, og hvis vi ser på rækken af politiske partier i Danmark, ville de sikkert have meget forskellige forestillinger om den ideelle dannelse hvis man spurgte dem. Nogle af de mange betydningsfacetter man kan møde i litteraturen, vil vi nævne her:

Mange vil i dag lægge vægt på at dannelsen tilgodeser ‘det hele menneske’, at den sigter mod at det enkelte menneske udvikler så mange sider af sig selv som muligt, og at dette sker gennem hele livet i ‘livslang læring’ (eller ‘livslang dannelse’). Meget centralt i dannelsesstænkningen i dag står også ønsket om at den enkelte udvikler sig til en reflekterende person med kritisk sans og til en ansvarlig medborger med sammenhængsforståelse og handleberedskab i forhold til samfundsmæssige problemer. Nogle pointerer individets rolle,

andre understreger at dannelsen også drejer sig om det kollektive: at kunne samarbejde og handle i fællesskab.

Hvis vi går mere specifikt ind på dannelsen som medborger, så kan man se forskellige vægtninger af det nationale, hhv. det globale (mens det europæiske ikke er så synligt i den danske uddannelsessammenhæng). Nogle understreger at dannelsen især skal rette sig mod det nationale (historien, litteraturen, sproget – måske også den kristne tradition), mens andre understreger at dannelsen (også) skal rette sig mod det internationale og globale, måske endda mod verdensborgerskabet. De der vægter det internationale og globale perspektiv, er ofte også interesserede i det flerkulturelle og måske også det flersproglige perspektiv. I så fald er det almindeligt at argumentere for at dannelsen skal sigte mod at det enkelte menneske kan sætte sig ind i flere forskellige perspektiver, være lydhør over for andres stemmer og være selv-refleksiv, dvs. kunne reflektere over sit eget perspektiv og sin egen identitet.

Det skal siges at det ovenstående trækker de mere humanistiske og samfundsvidenskabelige forståelser af dannelse frem. Men der er også naturvidenskabelige forståelser der fremhæver rationaliteten og forståelsen af den fysiske og den tekniske verden.

I forhold til sprogfagene er flere af de ovenstående facetter interessante, men nok især dem der handler om det flerkulturelle og det flersproglige i et globalt perspektiv. Dette gælder i princippet alle sprogfag, både fremmedsprogene (bl.a. engelsk, tysk, fransk, spansk), dansk som andetsprog, dansk som modersmål og minoritetsmodersmålene (bl.a. arabisk, tyrkisk). Alle sprogfagene har på hver sin måde en rolle som fag der er særligt egnede til at introducere elever og studerende til arbejdet med forskellige omverdensfortolkninger, perspektiver og kulturelle identiteter. Sprogfagene kan derfor levere vigtige input til den mere almene, fagovergribende dannelse som verdensborger.

Desværre lægger de danske uddannelsesmyndigheder et skel ned midt gennem sprogfagene i den forstand at der på den ene side er fag i folkeskolens curriculum (dansk, engelsk, tysk, fransk, spansk) som kommunerne er forpligtet til at udbyde i overensstemmelse med kravet om minimumstimetal. På den anden side er der sprogfag (dansk som andetsprog, minoritetsmodersmål) som ikke er underlagt kravet om minimumstimetal. Dette forhold kan have vidtrækkende konsekvenser i forhold til at danne sproglige minoritetslever gennem retslig adgang til netop disse fag. Hvorfor skulle minoritetslever have mindre behov for at blive introduceret til arbejdet

med forskellige omverdensfortolkninger, perspektiver og kulturelle identiteter på baggrund af de særlige ressourcer og vilkår de har?

Kronikken 'Negere' som sprogstrid: Kulturarv, spin og hverdags erfaring af Claus Haas tager i dette nummer fat på en sprogpolitisk varm kartoffel, nemlig diskussionen om ord der igennem tiden ændrer status fra at være naturliggjorte og populære betegnelser for sociale grupper, minoriteter og individer til at være problematiserede, politisk ukorrekte skældsord som kan bruges til at støde andre eller markere en bestemt kulturpolitisk dagsorden eller holdning.

Er dannelsesbegrebet relevant i en sprog- og interkulturel læringskontekst, og hvordan kan interkulturel læring bidrage til dannelse generelt i læreplaner? De spørgsmål diskuterer Michael Fleming og Michael Byram i artiklen *Bildung (dannelse) and Language Education: Reflections on an integrated perspective*. De argumenterer for at på trods af at sprogundervisningen har en særlig forpligtigelse i forhold til interkulturel læring, så er interkulturel læring ikke forbeholdt sprogfagene lige så vel som at interkulturel læring ikke bør begrænses til at handle om nationale kulturer. Interkulturel læring har potentiale til at være en del af alle aspekter af skolelivet med inddragelse af viden om og forståelse for værdier og holdninger på tværs af fagrækken.

Annegret Friedrichsen og Karen Risager skriver i *Dannelse i en anden tid* om to ældre lærebøger som kan sætte nutidens dannelsesdiskussion i relief. Det handler dels om en lærebog i fransk brugt på Søkadet-akademiet (for kommende søofficerer), udgivet i 1802, dels om en lærebog i dansk for slesvig-holstenere (almenundervisning for unge og voksne), udgivet i 1809. De to bøger blev til i en tid hvor situationen for Danmark (helstaten) og Europa var særdeles voldsom på grund af revolutionskrigene og napoleonskrigene. Samtidig var det midt i brydningstiden mellem oplysning og romantik.

Artiklen *Skrivning i dialog: stemmer og dannelse* sætter fokus på skrivning som et bidrag til elevernes dannelse. Med baggrund i et dialogisk sprogsyn analyserer Karen Sonne Jakobsen kollaborativ skrivning i gymnasiet på første- og fremmedsprog som ramme om elevernes udvikling af stemme i dialog med andre stemmer, i og uden for klassen. Artiklen argumenterer for at lydhørhed over for den andens stemme er et af de vigtigste bidrag fremmedsprogsundervisning kan give til elevernes dannelse i en globaliseret, kompleks og konfliktfyldt verden.

I sin artikel *Intersproglig tekstsprogskultur – en udvidelse af dannelsesbe-*

grebet argumenterer Ida Klitgård for vigtigheden af at man som studerende får forståelse for oversættelse som både viden og færdighed. Hun gennemgår en række eksempler, taget fra universitetsstuderendes projektrapporter, hvor de studerende mangler forståelse for de kulturelle dimensioner der er impliceret i oversættelser mellem engelsk og dansk i akademiske tekster. Hun mener derfor at der er behov for at man på de videregående uddannelser i dag arbejder med intersproglig tekstsprogskultur (translation literacy) – et arbejde der også kan beskrives som en særlig sprogligt bevidst og opmærksom dannelsesrejse.

I artiklen *Factfulness og almindannelse i praksis* argumenterer Alex Young Pedersen for hvordan begrebet factfulness kan belyse vigtige samfundsmæssige forhold ved at inddrage informationskilder som fx offentligt tilgængelig statistik som afsæt for handlekompetence. Pedersen minder om at anvendelsen af fakta og data kræver kritisk bevidsthed, og at det netop kan være sprogfagenes rolle at være på vagt over for kulturelle stereotyper og fordomme.

Henrik Rønnovs artikel *En humboldtsk refleksion over dannelse i undervisningen i dansk som andetsprog* diskuterer dannelsesbegrebet i forhold til dansk som andetsprogsundervisning med udgangspunkt i Humboldt. I artiklen foretager Rønnov en analyse af hvilket dannelsesbegreb der gør sig gældende i lovgivningen i dansk som andetsprog, og dette forholdes til Humboldts holistiske dannelsesbegreb. Afslutningsvis inddrager artiklen nyere dannelsesteori og perspektiverer undervisningen i dansk som andetsprog i forhold til disse.

Åbne sider byder i dette nummer på to artikler. I den første artikel, *Humor og relationsarbejde i andetsprogsundervisningen*, argumenterer Anders Emil Kaas-Larsen og Lone A. Sperschneider for at underviserens brug af relationskompetencer er afgørende for etableringen af et inkluderende læringsrum i dansk som andetsprogsundervisning. Med udgangspunkt i cases fra et særtilbud for kursister med særlige udfordringer beskrives det hvordan sprogundervisning og didaktik til tider kræver ekstra opmærksomhed omkring kursisternes ikke-sproglige kompetencer og erfaringer.

I den anden artikel, *Hvordan kan man spore udvikling af interkulturelle kommunikative kompetencer i onlineinteraktioner? En metodologisk refleksion*, undersøger Ana Kanareva-Dimitrovska forskningsmetoder til at identificere spor af interkulturel kommunikativ kompetence i fransk- og danskstuderendes interkulturelle onlineinteraktioner. Artiklen har også et praksisorienteret formål idet den viser hvordan undervisere kan arbejde videre i klasseværelset med data som stude-

rende selv har produceret, og som kan danne grundlag for evaluering af de studerendes interkulturelle kommunikative kompetence.

Som altid indeholder dette nummer *Temanyt* med nyere litteratur inden for temaet udvalgt af Sprogpædagogisk Informationscenter på AU Library, Emdrup (Det Kgl. Bibliotek). *Temanyt* efterfølges af *Andet nyt* med nye bøger fra bibliotekets samling.

God læselyst!

Redaktionen